

Nr 389

Av herr **Widén, m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts framställning om anslag till bidrag till inrättande av skolhem för lärjungar vid högre anstalter.*

Ett skolproblem, som kräver en allt större uppmärksamhet, är inackorderingsfrågan för de elever, som inte har sitt hem på skolorten. Redan nu kan man märka en kraftig ökning av anspråken på inackordering på skolorten för tillresande elever. Samtidigt minskar av flera — här nedan nämnda — anledningar tillgången på tillfredsställande inackordering för denna grupp.

Rektor Erik Sandberg och e. o. adjunkt Lennart Husén, Falun, har gjort en undersökning, som berör ungefär 450 inackorderade elever i tre skolstäder.

Denna utredning visar, att skolhushållet numera är en så gott som utdöd institution. Huvudparten av de inackorderade är sådana elever, som ej kan ta sin tillflykt till släktingar. Av dem hyr 70—80 procent rum och äter ute. Många får ett morgonmål och tillsyn i bostaden. Men det gäller ingalunda alla. Tillsynen vid sjukdom och mathämtning sköter ibland rumskamraten, om man har en sådan. Några måste gå ut och äta, även om de är sjuka. Några kan inte lämna sjukintyg, för det finns ingen som kan skriva på dessa. Var fjärde inackorderad i en stad går till skolan utan eller så gott som utan morgonmål.

I en stad hade 30 % bytt rum redan under första läsåret. Av dem som gick i första ringen hade flera bott på sex ställen. Det är troligen de yngsta gymnasisterna, som lyckas sämst. Under gymnasieåren byter man sig så småningom till ställen, som man trivs bättre med. Den som redan finns på platsen har ju ett försprång. Man kan kanske gissa, säger en av utredningsmännen, att det finns ungefär 4 000 inackorderade gymnasister i landet och att nära tre fjärdedelar av dem hyr rum och äter ute. Det finns också real-skoleelever under 16 år, som lever så. Håltimmar och väntetider tillbringar en del av dem på kaféer eller i väntsalar och butiker.

Troligen visar denna undersökning, som grundar sig på förhållandena i tre skolstäder i Dalarna, på en riktig tendens. Å andra sidan skulle det vara ytterst värdefullt att få till stånd en för hela landet representativ undersökning på detta område.

Antagligen kommer detta problem att växa. Tendensen i fråga om tillgång på god helinackordering är negativ och skaran av inackorderade kan antas växa. Gymnasierna rekryteras f. n. av små födelseårgångar. Om 5—6 år kan vi vänta en stark ansvällning. Enhetsskolan kan i sinom tid väntas förbereda flera landsbygdsbarn för gymnasiestudier.

De elevhem, som f. n. finns, är avsedda för högre läroanstalter, men ej för folkskolan. De begränsar sig inte bara till högre läroanstalter under skolöverstyrelsens överinseende utan omfattar även högre tekniska läroanstalter. Från början avsågs att elevhemmen skulle ligga i gymnasiestäder. Utvecklingen har gjort det svårt att i gymnasiestäderna skaffa inackordering för elever från landsbygden. Det råder bostadsbrist. En annan försvårande omständighet är, att de moderna lägenheterna i regel ej är avpassade för större utrymme än den egna familjens behov. Den högre ekonomiska standarden gör, att folk inte i samma utsträckning som förr behöver inkomster från inackordering. Där inackordering bedrivs i större skala är tillsynen inte alltid betryggande. Detta förhållande liksom den otillfredsställande ordningen, att många elever får bo på ett håll och äta på ett annat, gör att en snabb utbyggnad av elevhemmen är önskvärd — i synnerhet ur landsbygdsungdomens synpunkt.

F. n. har följande elevhem vid högre skolor statsbidrag: Eksjö högre allmänna läroverk, KFUM i Kalmar, KFUK i Linköping, i Luleå för tekniska gymnasiet, Lundsbergs internatskola, i Malmberget för läroverket, Restenäs internatskola, Strängnäs högre allmänna läroverk, i Uddevalla: Dalgrenska stiftelsens elevhem för flickor och Gustafsbergs skolhem för pojkar, Tekniska gymnasiet i Härnösand, Lemmings textilinstitut i Norrköping och samrealskolan i Överkalix. I Växjö fanns ett skolhem redan 1945, d. v. s. innan statsbidrag började utbetalas. Som framgår av denna förteckning står i en del fall ideella organisationer som huvudman i viss utsträckning för elevhem.

Studiebegåvningen tycks vara den viktigaste urvalsfaktorn i konkurrensen om platserna på elevhemmen. Därefter kommer föräldrarnas ekonomi. Avgifterna varierar från allt fritt (elevhemmen i Uddevalla upp till 195 kr. per månad). Ordningsreglerna är i regel avpassade efter vederbörande läroverks, när det gäller tider o. d. I övrigt tycks man eftersträva så få förbud som möjligt. Slutligen tycks det — som en följd av den ovannämnda urvalsfaktorn — gå mycket bra för dessa elever i skolan.

Ett mycket stort behov av ytterligare utbyggnad av elevhemmen föreligger. Åtskilliga ansökningar ligger f. n. hos skolöverstyrelsen för yttrande och åtskilliga hos Kungl. Maj:t för avgörande. I sina petita för 1954/1955 begärde skolöverstyrelsen 4 milj. till elevhemmen och fick 1,2 milj. Skolöverstyrelsen framhöll att man måste räkna med ett allt större behov av elevhem, och att en utökning av skolhemsverksamheten är en av förutsättningarna för genomförandet av enhetsskolereformen i områden med stora avstånd mellan tätorterna. I sina petita för 1955/56 begär skolöverstyrelsen 2 milj. kr. Skolöverstyrelsen framhåller att det behövs 4 milj. kr., men på grund av besparingsdirektiven från finansdepartementet inskränker sig överstyrelsen till att begära 2 milj. kr. Medan tillströmningen till de högre skolorna ökar, är det allt svårare att finna inackordering för eleverna. Elevhemmen är en av förutsättningarna för nioårig enhetsskola med dess

centralisering av högstadiet. Som exempel på medelsbehovet kan nämnas att statsbidraget till elevhemmet i Malmberget gick på 1 060 000 kronor, d. v. s. nästan hela anslaget på denna post för innevarande budgetår.

Ett tecken på frågans aktualitet är, att Jönköpings läns landsting har beslutat utredning angående behovet av elevhem inom hela länet.

I sina petita för nästa budgetår anför skolöverstyrelsen följande fakta angående det reella behovet. I till Kungl. Maj:t överlämnade, icke avgjorda ärenden, avseende statsbidrag till fem nya skolhemsanläggningar, har överstyrelsen tillstyrkt bidrag med ett sammanlagt belopp av 2 679 200 kronor. De tillstyrkta statsbidragen grundar sig i vissa fall på äldre kostnadsberäkningar, där en uppräknig är erforderlig på grund av prisstegringar. Överstyrelsen har vidare under behandling ansökningar om statsbidrag till fem andra skolhem, liksom ansökningar om ytterligare bidrag till redan beviljade företag. För minst ett tiotal skolhem pågår ett mer eller mindre framskridet planeringsarbete. Till överstyrelsen för yrkesutbildning har inkommit en ansökan om ytterligare statsbidrag till ett skolhem, till vars uppförande bidrag redan beviljats. Därjämte räknar samma ämbetsverk med att ansökningar om statsbidrag till två andra skolhem kommer att ingivas före årets slut.

I årets statsverksproposition framhåller departementschefen att enligt gällande bestämmelser om statsbidrag till skolhem utbetalas det av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall beslutade bidraget, såvitt angår nybyggnad, med hälften vid byggnadsarbetets påbörjande och en fjärdedel sedan byggnaden kommit under tak, samt då fråga är om ombyggnad, med tre fjärdedelar vid arbetets påbörjande. En fjärdedel av statsbidraget innehålles i båda fallen, till dess byggnaden avsynats och godkänts. Dessa utbetalningsregler medför att det regelmässigt kommit att föreligga en anslagreservation bestående — helt eller delvis — av belopp, som av Kungl. Maj:t disponerats genom utdelningsbeslut, men som ännu ej utbetalats till vederbörande bidragsmottagare. Med hänsyn till att reservationen vid utgången av sistlidna budgetår uppgick till mer än 1 500 000 kronor anser sig departementschefen kunna förorda ett oförändrat anslag. Då emellertid utbetalningarna av beviljade anslag i betydande utsträckning sker långt efter det att anslaget beslutats av Kungl. Maj:t, föreligger i första hand ett behov av en utvidgad bidragsram. Någon ytterligare belastning ur statsfinansiell synpunkt behöver därför ej uppstå under kommande budgetår. Vi vill med hänsyn därtill föreslå en omläggning till beslut om bidragsram i fråga om detta anslag, varigenom vinnes att planeringen och igångsättandet av nya skolhem icke behöver fördröjas.

Med hänvisning till det ovan anförda hemställer vi,
att riksdagen måtte

a) medgiva, att under budgetåret 1955/56 beslut om bidrag till inrättande av skolhem för lärjungar vid högre läroanstalter må meddelas intill ett belopp av 3 000 000 kronor;

b) till bidrag till inrättande av skolhem för lärjungar vid högre läroanstalter för budgetåret 1955/56 anvisa ett reservationsanslag av 1 200 000 kronor.

Stockholm den 26 januari 1955

A. Widén

Yngve Hamrin

Harry Carlsson

S. Rimås

Nr 390

Av herr Nilsson i Göingegården m. fl., om provisoriskt avhjälpande av svårigheterna att bereda studiebegåvade barn möjligheter till den högre skolans undervisning.

(Lika lydande med motion nr 303 i Första kammaren)

Stockholm den 26 januari 1955

Gust. Nilsson
i Göingegården

Elis Håstad

Elsa Ewerlöf

Eva Karlsson

Helmer Nordqvist

Jöns Nilsson
i Båstekille

Henrik Munktell

Karin Wetterström

Leif Cassel